

MIRALLS

Mariona Ferrer

“La democràcia participativa és una demanda social”

pàg. 4 i 5

TRANSFORMACIONS

Una altra presó és possible?

pàg. 6 i 7

La pau neoliberal

Les ciències socials i els mitjans de comunicació han dedicat hores, pàgines i esforços a estudiar els conflictes i la violència. Sempre és més fàcil estudiar l'esclat de la guerra que el contínuum pla, lent i complex de la pau. Però cal aturar-se a estudiar les estratègies, els mecanismes i els factors complexos de la construcció de pau. La pau és neutral? És bona en si mateixa? És cert que la 'pau' i l'acció de 'peacebuilding' actuals són un invent occidental posterior a la Segona Guerra Mundial? Podríem dir que la construcció de pau impulsada per l'ONU, els Estats Units o la Unió Europea al món s'està fent servir com un instrument per imposar el sistema econòmic neoliberal? A Bagdad o a Rwanda, a Txitxènia o a Sri Lanka, a Palestina o a Colòmbia, quina pau ens ofereixen?

Iolanda Parra
afons@directa.cat

La pel·lícula de Ken Loach *Route Irish* –nom que pren de l'autopista que uneix l'aeroport de Bagdad amb la zona verda d'aquesta ciutat– té com a centre de la trama la mort de Frank, un home que va decidir allistar-se a un exèrcit privat a l'Iraq. L'any 2011, el guionista, Paul Laverty, escrivia en una columna d'opinió al diari *El País*: “La guerra s'està privatitzant a poc a poc i de manera deliberada davant dels nostres nassos”. Laverty feia referència a les dades presentades per l'especialista en l'Iraq Patrick Cockburn: en els moments més àlgids de l'ocupació del país, es podien comptar al voltant de 160.000 contractistes privats al país, molts dels quals, gairebé 50.000, eren personal de seguretat fortament armat. Actuaven com a soldats privats, guerrers corporatius o assessors de seguretat. “La guerra i l'ocupació posterior haurien estat impossibles sense la seva contribució”. Laverty posa èmfasi en el fet que, mentre aquests contractistes es jugaven la vida a l'Iraq, els directius d'aquestes empreses guanyaven fortunes: “David Lesar, conseller delegat de Halliburton (el conseller delegat anterior era Dick Cheney), va guanyar poc menys de 43 milions de dòlars el 2004. Gene Ray, de Titan, va obtenir més de 47 milions entre 2004 i 2005. J.P. London, de CACI, va ingressar 22 milions”.

Els Estats Units i els altres membres de la coalició multinacional creada per enderrocar el govern de Sadam Hussein a l'Iraq l'any 2003 van implantar –com a govern transitori– l'Autoritat Provisional de la Coalició, a la qual es va invertir amb autoritat executiva, legislativa i judicial –per sobre del govern iraquità– des del 21 d'abril de 2003 fins a la seva dissolució, el 28 de juny de 2004, quan va transferir el

–
A l'Iraq, Colòmbia, Rwanda o Sri Lanka, els programes de construcció de pau han col·laborat a la perpetuació de la violència estructural
–

poder a l'anomenat Govern Intern Iraquí. Tot i que, abans de l'ocupació, l'Iraq tenia una economia centralitzada i prohibia que els negocis iraquians pertanyessin a economies estrangeres, l'Autoritat Provisional va expedir ordres que van privatitzar l'economia del país i la van obrir a la inversió estrangera. L'Ordre 17, per exemple, establia que els agents de les companyies privades que operaven a l'Iraq no estaven sotmesos a la legislació iraquiana i que, per ser processats, calia el consentiment del país de procedència.

Així doncs, l'Ordre 17 garantia immunitat a les contractistes estrangeres. Amb la mediàtica sortida americana del país, l'Iraq intenta renèixer de les cendres d'un conflicte brutal que encara perdura. L'economia iraquiana, però, ja no serà l'economia intervenguda i amb forta presència estatal de l'època de Saddam Hussein, sinó una economia liberal, molt oberta a les empreses estrangeres.

Violència cultural i estructural

Tornem a l'inici per posar la construcció de pau en context i entendre a què ens referim quan parlem de pau i de violència. El fundador dels estudis en investigació de pau, el noruec Johan Galtung, va ser pioner a assenyalar que la violència pot tenir, com a mínim, tres manifestacions. En primer lloc, la violència directa, física o verbal, que és la més visible i té la guerra com a expressió més extrema. Però aquesta acció humana no neix del no-res, sinó que té les arrels en els altres dos tipus de violència. D'una banda, la violència cultural, que és la suma de tots els mites, les glòries i els traumes que serveixen per justificar la violència directa. La violència estructural, per últim, consisteix en l'existència d'una determinada estructura repressiva, explotadora i alienadora, que provoca injustícies, desigualtats i privacions a determinats grups. És visible a través de les seves conseqüències: la pobresa, la desigualtat, la marginació i la gana.

No s'ha demostrat que hi hagi una relació positiva entre l'obertura econòmica i els processos de pau

En els casos recents de l'Iraq, Colòmbia, Rwanda o Sri Lanka, els processos de pau i els programes de construcció de pau s'estan aplicant amb una perspectiva neoliberal. Més que ajudar a posar fi a tot tipus de violència, col·laboren a perpetuar la violència estructural –almenys la inherent al sistema capitalista neoliberal– als països en situacions de postguerra. Doctrina del xoc, doctrina del desastre: la *pax neoliberal* ens descobreix els mecanismes del capitalisme del desastre per imposar, després del trauma col·lectiu de la guerra, un nou ordre econòmic i social allà on ho tenia complicat. La periodista canadense Naomi Klein, al llibre *La doctrina del xoc*, sosté que les polítiques econòmiques de lliure mer-

cat –basades en les tesis de Milton Friedman i de l'Escola de Chicago– s'han implantat en alguns països no perquè rebessin el suport de la població, sinó perquè s'ha aprofitat la conjuntura de l'impacte, la commoció i la confusió que suposen els desastres i les guerres en la psicologia social de les ciutadanes per fer reformes que, en un altre moment, serien impopulars. Klein, entre altres exemples, descriu el que va passar a l'Iraq després de la invasió de 2003 com el cas de doctrina del xoc més complex que mai s'hagi dut a terme.

Un oficial de seguretat privada amb la cara coberta dins un helicòpter Chinook acompanyant l'administrador civil dels EUA a l'Iraq L. Paul Bremer al 2003
-
Karel Prinsloo

D'altra banda, la teoria de la doctrina del xoc de Klein també ens aporta instruments per desconstruir els discursos de la por que plantegen la pau neoliberal com a única alternativa a la guerra. El llibre despulla els arguments de les poderoses que aprofiten les guerres –i també la pau– per imposar allò que, democràticament, hauria estat inacceptable. Per això, el llibre de Klein és una eina d'alliberament mental col·lectiu per ajudar a reconstruir un concepte de pau global deslliurat de qualsevol vestigi capitalista.

El folklore de la pau liberal

L'experiència nord-americana a l'Iraq evidencia la importància i la vigència –tot i haver estat publicada l'any 1937– de l'obra de Thurman Arnold *Folklore del capitalisme*. Arnold qualificava de folklore la forma fonamental que pren l'acció ideològica i política del capitalisme mitjançant l'economia i el dret com a ciències i institucions de l'ordre social i va identificar les principals idees del folklore capitalista a l'Amèrica dels anys trenta, bàsicament, "l'essència metafísica o irreal d'aquests principis", unes creences ideològiques i quasi religioses que encara avui trobem implantades –amb matisos i transformacions– en el discurs de les defensores a ultrança del capitalisme.

Les potències occidentals implanten els seus sistemes de coneixement als països on intervenen "a favor de la pau" com si fossin universals

L'aspecte folklòric del capitalisme també arriba a l'àmbit de les estratègies de guerra i de les polítiques de *peacebuilding* de les grans potències. Els Estats Units i altres institucions clau de governança global han desenvolupat la teoria i la pràctica del *peacebuilding* per imposar l'economia política neoliberal. Segons ha escrit Eric Herring al capítol "Neoliberalism Versus Peacebuilding in Iraq", dins el llibre col·lectiu *Whose Peace? Critical Perspectives on the Political Economy of Peacebuilding (New Security Challenges)*, des de la invasió del país, hi ha hagut "un descens dràstic pel que fa a les prestacions de benestar, tot i el dret gairebé universal en tots els sectors –salut, treball, protecció i pensions". Una tendència absolutament contradictòria als desitjos d'un 65% de les iraquianes, que, segons un sondeig d'opinió de 2004, preferien que l'Estat tingués un rol més important en l'economia, xifra que contrasta amb el 5% que volia que aquest rol es reduís.

Tal com s'indica a l'*Oxford International Encyclopedia of Peace*, el neoliberalisme, com a projecte geopolític, "continua rebent suport i sent implementat, com evidencien la invasió liderada pels Estats Units l'any 2003 i l'extensió de les operacions militars dels EUA a l'Àsia Central, l'Àfrica subsahariana i altres llocs". De fet, en aquesta mateixa obra, s'afirma que el neoliberalisme pot haver constituït l'amenaça més gran per a la pau des de la Segona Gue-

rra Mundial. La pràctica de la construcció de pau internacional ha estat més a prop –segons Herring– d’una imposició neocolonial que afavoreix el negoci per sobre del benestar i deixa de banda les necessitats de la ciutadania. No és un procés tecnista neutral, que avalua les condicions en el terreny i elabora les millors opcions polítiques per a una societat particular, sinó, en paraules del professor Mandy Turner, un “projecte ambiciós que intenta reformar societats esquinçades per la guerra en el producte final d’Occident, és a dir, una economia liberal i un Estat liberal”.

Cal impulsar la integració de les demandes locals en els processos de construcció de pau

Des de la dècada dels 80, aquest vincle entre pau i capitalisme guanya vigor per la creença d’una correlació positiva entre la integració econòmica i les relacions pacífiques interestatals. Tot i l’evidència de la influència del neoliberalisme, les “dimensions econòmiques dels problemes polítics i socials en l’àmbit de la construcció de pau han estat silenciades o deixades al camp de l’econometria sota l’ègida de les institucions financeres internacionals”. Els processos de pau recents –“acords entre elits polítiques que tenen com a objectiu no tant la pau com la reconfiguració de l’hegemonia domèstica i/o la legitimitat internacional”– són processos “reformistes, conservadors, lluny de ser fenòmens revolucionaris, a més de no proveir una

base per a la transformació social necessària per a una pau sostenible”. Aquesta és l’opinió de Jan Selby, autor de la recerca *The Political Economy of Peace Processes*. Però cal tenir en compte que, en els processos de pau, les elits locals són les que ocupen la part central, mentre que, en el *peacebuilding*, els agents principals són les organitzacions internacionals i les occidentals liberals, fet que converteix la construcció de pau en “una missió civilizadora neocolonial”.

L’estratègia de la ‘pau neoliberal’

Pel que fa al *peacebuilding*, l’estratègia és fàcil de dissenyar: es determina que les societats devastades per la guerra estan atrapades en un “cercle viciós de pobresa, desesperació i violència”, una situació que reclama la intervenció dels poders estrangers i les organitzacions internacionals. La funció d’aquests poders rau a ajudar a invertir aquestes dinàmiques vicioses i convertir-les en virtuoses, sota la premissa que el creixement econòmic i l’estabilitat promouen la pau. A més, el pensament liberal assumeix que les grans empreses i els homes de negocis són un element essencialment positiu i poderós per a la pau. Tanmateix, no s’ha demostrat que hi hagi una relació positiva entre l’obertura econòmica i els processos de pau. La Gran Bretanya durant el segle XIX i els Estats Units durant el segle XX i principis del XXI no només han estat impulsors del mercat lliure liberal, sinó també de la majoria de guerres d’importància. D’altra banda, sovint, els processos de pau han coincidit amb períodes de transformació econòmica neoliberal. Per exemple, el procés araboisraelià de mitjans dels 90 –seguit per la liberalització dels

mercats de capital d’Israel– o el cas del procés de pau a Irlanda del Nord, gairebé simultani a una gran entrada de capital nord-americà a la República d’Irlanda.

Amenaça al benestar social i cultural

El fet que l’enfocament actual de la construcció de pau estigui cooptat per una perspectiva liberal fa que alguns autors critiquin l’anomenada *pau liberal*, un concepte kantianista que George W. Bush va aprofitar per justificar les invasions de la seva administració, referint-se als beneficis de la democràcia i la llibertat per a les societats oprimides.

El director del Centre pels Estudis de Pau i Conflict, Oliver P. Richmond, considera que aquest enfocament es “va convertir en un mantra a la doctrina dels Estats Units, la Unió Europea i les Nacions Unides” i creu que es tracta d’una construcció de pau que no respon a les necessitats socials, sinó que promou “una cultura de dalt a baix, de creació de riquesa neoliberal en una situació en què és probable que les institucions siguin cooptades per les moltes elits que van dur a terme el conflicte”. Una vegada més, Occident i les potències del Nord implanten els seus sistemes de coneixement als països on intervenen “a favor de la pau” com si fossin universals, posant el focus en les institucions democràtiques i de mercat com les precursors del benestar.

Una mostra d’aquesta occidentalització és l’èmfasi que posen els programes de construcció de pau a crear i promoure una societat civil vibrant, prenent-la com la representació autòctona de la pau, quan, en realitat, la “societat civil” representa, segons Richmond, “un punt de vista occidental

dels actors no governamentals, els ciutadans, subjectes, treballadors, consumidors i les institucions”. El mateix autor critica aquesta distància entre els “actors indígenes” i una “societat civil manipulada, promoguda artificialment i imaginada per actors internacionals”.

Els Estats Units i altres institucions clau de governança global han desenvolupat la teoria i la pràctica del ‘peacebuilding’ per imposar l’economia política neoliberal

Aquest procés global de construcció de pau liberal en entorns de postguerra és, també, la causa de les resistències de la població local per raons culturals i identitàries. Segons Manuel Castells: “La modernització i la liberalització a través de les pràctiques de construcció de pau porten a la reafirmació de les identitats locals com a reacció”. Cal impulsar, doncs, la integració de les demandes locals en els processos de construcció de pau per evitar situacions com la que il·lustra la inspirada cita d’un jove bosnià al llibre *Troublemakers or peacemakers? Youth and post-accord peace building*: “Tenim una pila d’edificis nous i projectes de reconstrucció, però no veiem un futur brillant per a nosaltres... Gent que no té cap idea sobre el que enfrontem en la nostra vida quotidiana ha decidit per nosaltres”.

La commoció que suposa una guerra permet fer reformes que, en un altre moment, no serien acceptades

Jean-Claude Coutausse

La violència estructural provoca injustícies i desigualtats

Tuca Vieira

